

I skyrius

LIBERALIZMO ŠAKNYS

„Jei neskaitysite, anksčiau ar vėliau tapsite išdavikais, nes nesuprassite blogio šaknų!“ Šiais rūsčiais žodžiais vienas iš mano bendradarbių¹ kartą rekomendavo Ekono seminaristams perskaityti gerus liberalizmą nagrinėjančius veikalus.

Iš tiesų neįmanoma nei suprasti dabartinės Bažnyčios krizės, nei pažinti tikrojo šiandieninės Romos veikėjų veido, nei pasirinkti tinkamos laikysenos šių įvykių atžvilgiu neieškant tų dalykų priežasčių, netyrinėjant jų istorijos, neatrandant jų pirminio šaltinio – liberalizmo, kurį pasmerkė pastarųjų dviejų šimtmečių popiežiai.

Mūsų šviesa: popiežių balsas

Tad pradėsime nuo ištakų, kaip tai daro Aukščiausieji Pontifikai, demaskuodami vykstančius perversmus. Taigi, kaltindami liberalizmą, popiežiai žvelgia toliau į praeitį, ir visi jie, nuo Pijaus VI iki Benedikto XV, kildina krizę iš protestantizmo kovos su Bažnyčia XVI amžiuje bei natūralizmo, kurio priežastis ir pirmoji skleidėja buvo ši erezija.

Renesansas ir natūralizmas

Natūralizmą galima rasti jau Renesanse, kuris, stengdamasis susigrąžinti antikos pagoniškų kultūrų (ypač graikų kultūros ir meno) turtus, galų gale ėmė perdėti garbinti žmogų, gamtą ir gamtos jėgas.

¹ Kun. Paul Aulagnier, 1981 m. rugsėjo 17 d.

Leista, kad, aukštinant gamtos gerumą ir galybę, iš žmogaus proto pradingtų malonės būtinumas, žmonijos paskyrimas antgamatinei tvarkai ir Apreiškimo atnešta šviesa. Meno dingstimi jie norėjo visur, net bažnyčiose, įvesti tą nudizmą – galime neperdėdami tai vadinti nudizmu, – kuris triumfuoja Siksto koplyčioje Romoje. Be abejo, meniniu požiūriu šie darbai vertingi, bet, deja, juose matome pirmiausia materialaus kūno aukštinimo aspektą, visiškai priešingą Evangelijos mokymui: „Mat kūno geismai priešingi dvasiai, – sako šventasis Paulius, – o dvasios – kūnui.“ (Gal 5, 17)

Aš nesmerkiu šio meno, kai jis yra paliktas pasaulietiškuose muziejuose, bet nežiūriu į jį kaip į priemonę išreikšti atpirkimo tiesai, tai yra palaimingam pataisytos prigimties pavaldumui malonei. Visiškai kitaip vertinu katalikiškos kontrreformacijos baroko meną, ypač tose šalyse, kurios priešinosi protestantizmui: barokas taip pat vaizduoja pūstažandžius angeliukus, bet šis menas, pilnas judesio ir kartais patetiškos išraiškos, yra atpirkimo triumfo šauksmas, katalikybės giesmė nugalėjus šaltą ir neviltingą protestantizmo pesimizmą.

Protestantizmas ir natūralizmas

Gali atrodyti kaip tik keista ir paradoksalu protestantizmą laikyti natūralizmu. Liuterio raštuose tikrai neaukštinamas vidinis prigimties gerumas, nes, pasak jo, prigimtis yra nepataisomai puolusi, o geidulingumas neįveikiamas. Tačiau perdėtai nihilistinis protestanto žvilgsnis į save baigiasi praktiniu natūralizmu: nuvertinus prigimtį ir aukštinant vien tikėjimo jėgą, dieviškoji malonė ir antgamtinė tvarka ištremiamos į abstrakcijų sferą. Protestantų požiūriu, malonė neatlieka tikro vidinio atnaujinimo; krikštas yra ne pastovios antgamtinės būklės sugražinimas, bet tik nuteisinant ir išgelbėjantis tikėjimo į Jėzų Kristų aktas. Malonė nepataiso prigimties, ši lieka vidujai sugedusi, o tikėjimu iš Dievo gauname tik tiek, kad Jis pridengia mūsų nuodėmes Nojaus drovumo apsiaustu [plg. Pr 9, 23]. Iš to išplaukia,

kad visas antgamtinis organizmas, kurį krikštas prideda prie prigimties įsišaknydamas joje, visos įlietosios dorybės ir Šventosios Dvasios dovanos paverčiamos į nieką, suvedamos į tą vienintelį karštą tikėjimo-pasitikėjimo Atpirkėju aktą; Atpirkėjas pasigaili savo kūrinio tik tam, kad atsitrauktų nuo jo kuo toliau, palikdamas vis tokią pat milžinišką bedugnę tarp nepataisomai niekingo žmogaus ir triskart švento transcendentinio Dievo. Šis pseudo-supernatūralizmas, kaip jį vadina tėvas Garigu Lagranžas², atpirtąjį žmogų galų gale palieka jo prigimtinių galimybių jėgoms, tad jis neišvengiamai paskęsta natūralizme, ir priešingi kraštutiniai susijungia! Žakas Maritenas gerai parodo, kaip liuteronybė baigiasi natūralizmu:

Žmogaus prigimčiai beliks tik atmesti kaip bergždžią teologinį priedą tą malonės apsiaustą, kuris jai yra niekas, ir vėl apsilvkti savo tikėjimą-pasitikėjimą, kad taptų tuo gražiu palaidu gyvuliui, kurio užtikrintas nuolatinis progresas šiandien žavi pasaulį.³

Šis natūralizmas bus pritaikytas ypač civilinei bei socialinei tvarkai: jei malonė yra paversta pasitikėjimu grįstu tikėjimo jausmu, tuomet atpirkimą galime rasti vien individualiame ir privačiame religingume, nedarančiame įtakos viešajam gyvenimui. Taip ekonominė ir politinė viešoji tvarka lieka pasmerkta gyvuoti ir vystytis be mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus. Kraštutiniu atveju protestantas savo nuteisavimo Dievo akyse kriterijų išvelgs ekonominėje sėkmėje – jis mielai užsirašys ant savo namų durų eilutę iš Senojo Testamento: „Gerbk Viešpatį viskuo, ką turi, ir visomis savo derliaus pirmienomis; tuomet tavo svirnai bus pilni grūdų ir jaunas vynas liesis per statinių kraštus.“ (Pat 3, 9–10)

² Réginald Marie Garrigou-Lagrange, O. P. (1877–1964) – *red. past.*

³ Jacques Maritain (1882–1973), *Trois réformateurs : Luther, Descartes, Rousseau, avec six portraits*, Paris: 1925, p. 25. [Čia ir kitur be atskiros pažymėjimo papildome Autoriaus pateiktas bibliografinės nuorodos – *red. past.*]

Žakas Maritenas yra parašęs gerų minčių apie protestantišką materializmą, pagimdžiusį ekonominį liberalizmą ir kapitalizmą:

Už Liuterio maldų į gelbstintį Avinėlį, už jo pasitikėjimo bei tikėjimo nuodėmių atleidimu slypi žmogiška būtybė, kelianti galvą ir labai gerai tvarkanti savo reikalus tame purve, į kurį ją panardino Adomo kaltė! Ji bus apsikuri pasaulyje, ji paklus valdžios valiai, imperialistiniam instinktui, šio pasaulio, kuris yra jos pasaulis, įstatymui. Dievas bus tikrai sąjungininkas, galingas sąjungininkas.⁴

Protestantizmo rezultatas bus tas, kad žmonės dar labiau prisiriš prie šio pasaulio turtų ir užmirš amžinuosius turtus. Ir nors tam tikras puritonizmas vykdys išorinę viešosios moralės priežiūrą, jis neperunks širdžių tikrai krikščioniška dvasia, kuri yra antgamtinė dvasia ir kuri teikia pirmumą dvasiniams dalykams. Protestantizmas neišvengiamai bus priverstas skelbti laikinųjų dalykų emancipaciją nuo dvasinių. O kaip tik šią emancipaciją vėliau iš naujo atras liberalizmas. Tad popiežiai buvo visiškai teisūs, smerkdami šį protestantizmo įkvėptą natūralizmą kaip liberalizmo, sukrėtusio krikščioniją 1789 ir 1848 metais, šaltinį. Štai Leonas XIII rašo:

Šio klastingų žmonių įžūlumo, kuris kasdien grasina civilinei bendrijai baisiausia griūtimi ir visuose protuose žadina nerimą bei sąmyšį, priežastis ir šaltinis yra tie užnuodyti mokymai, kurie, pastaraisiais laikais pasklidę tarp tautų kaip ydų sėklos, atėjus laikui davė labai pavojingų vaisių. Iš tiesų jūs labai gerai žinote, Garbingieji Broliai, kad tas žiaurus karas su katalikų tikėjimu, kurį nuo XVI amžiaus skelbė naujovių ieškotojai, siekia pašalinti bet kokią apreiškimą ir apversti visą antgamtinę tvarką, kad atsivertų kelias grynojo proto išmonėms ar veikiau kliedesiams.⁵

Arčiau mūsų laikų gyvenęs popiežius Benediktas XV rašo:

⁴ Ten pat, p. 52–53.

⁵ Enciklika *Quod apostolici*, 1878 m. gruodžio 28 d.

Galima sakyti, kad nuo pat pirmųjų trijų amžių Bažnyčios pradžioje, kai krikščionių kraujas trėšė visą žemę, Bažnyčiai niekada negrėsė toks pavojus, koks kilo XVIII a. pabaigoje. Būtent tuomet ta kliedinti filosofija, pratęsianti novatorių erezijas ir apostazę, įgavo visuotinę galią suvedžioti protus ir sukėlė visuotinį sukrėtimą, siekdama aiškaus tikslo: sugriauti krikščioniškus visuomenės pamatus ne tik Prancūzijoje, bet pamažu ir visose tautose.⁶

Politinio natūralizmo gimimas

Protestantizmas labai smarkiai užpuolė Bažnyčią ir sukėlė gilų krikščionijos skilimą XVI amžiuje, bet sušvirkšti katalikiškoms tautoms savo politinio ir socialinio natūralizmo nuodus jam pavyko tik tada, kai ta sekuliarizuojanti dvasia paveikė universitetų mokslininkus, o vėliau tuos, kurie vadinami Apšvietos filosofais.

Iš esmės, filosofiniu požiūriu, protestantizmo ir teisinio pozityvizmo kilmė bendra: jie abu kyla iš vėlyvųjų viduramžių nominalizmo, kuris atveda tiek prie Liuterio su jo vien tik išorine ir nominalia atpirkimo samprata, tiek prie Dekarto⁷ su jo neiššifruojamo, vien nuo Dievo savivalės priklausomo dieviškojo įstatymo idėja. Tačiau visa krikščioniškoji filosofija kartu su Tomu Akviniečiu teigė, jog tarp amžino dieviškojo įstatymo ir prigimtinio žmoniškojo įstatymo yra vienybė: „Prigimtinis įstatymas yra ne kas kita, kaip amžinojo įstatymo dalyvavimas protingame kūrinyje“, – rašo Angeliškasis Daktaras.⁸ Bet jau Dekartas pradėjo atotrūkį tarp dieviškosios teisės ir žmoniškosios prigimtinės teisės. Po jo universitetų dėstytojai ir teisininkai nedelsdami pradėjo naudoti tą pačią perskyrą. Pavyzdžiui, Hugas Grocijus (1625)⁹, kurį reziūmuoja Polis Azaras, rašo:

⁶ Laiškas *Anno jam exeunte*, 1917 m. kovo 7 d., PIN 486.

⁷ René Descartes (1596–1650) – *red. past.*

⁸ Šv. Tomas Akvinietis, O. P. (1225–1274), *Summa theologiae*, I–II, q. 91, a. 2.

⁹ Huig de Groot (Hugo Grotius) (1583–1645), *De jure belli ac pacis*, Paris 1625 – *red. past.*

Bet dieviškoji teisė? Grocijus mėgina ją išsaugoti. Tai, ką mes ką tik pasakėme, pareiškia jis, galiotų net tuo atveju, jei sutartume (o su tuo negalima sutikti nenusikalstant), kad Dievo nėra, arba kad žmonių reikalai Jam nerūpi. Kadangi Dievas ir Apvaizda be jokios abejonės egzistuoja, Jis yra teisės šaltinis šalia to, kas kyla iš prigimties. „Ši prigimtinė teisė pati gali būti priskirta Dievui, nes Dievybė panoro, kad tokie principai mumyse egzistuotų.“ Dievo įstatymas, prigimties įstatymas..., – tęsia Polis Azaras, – šią dvigubą formulę sugalvojo ne Grocijus, [...] ji buvo žinoma jau viduramžiais. Tad kur slypi jos naujoviškumas? Dėl ko ją kritikuoja, smerkia daktarai? Kam ji nepatinka? Naujovė čia yra aiškus dviejų terminų atskyrimas, jų priešingumo įtvirtimas, mėginimas juos pavėluotai sutaikyti, savaime suponuojantis pertrūkio idėja.¹⁰

Teisininkas Pufendorfas (1672)¹¹ ir filosofas Lokas (1689)¹² užbaigs prigimtinių teisės sekuliarizaciją. Apšvietos filosofija išranda „prigimtinę būklę“, kuri nebeturi nieko bendra su krikščioniškos filosofijos realizmu ir kuri savojo idealizmo kulminaciją pasiekia Žano Žako Ruso mite apie gerąjį laukinį¹³. Prigimtinis įstatymas paverčiamas visuma jausmų, kuriuos žmogus turi savaime ir kurie būdingi daugumai žmonių. Voltero raštuose galima rasti tokį dialogą:

B. Kas yra prigimtinis įstatymas?

A. Instinktas, kuris mus verčia jausti teisingumą.

B. Ką vadinate teisingu ir neteisingu?

A. Tai, kas toks atrodo visam pasauliui.¹⁴

¹⁰ Paul Hazard (1878–1944), *La crise de conscience européenne, 1680–1715*, Fayard, Paris 1961, 3 dalis, 3 sk.

¹¹ Samuel von Pufendorf (1632–1694), *De iure naturae et gentium libri octo*, Frankfurt a. M. 1672 – red. past.

¹² John Locke (1632–1704), *Two Treatises of Government*, London 1689 – red. past.

¹³ Jean-Jacques Rousseau (1712–1778), *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes*, Amsterdam 1755 – red. past.

¹⁴ François-Marie Arouet (Voltaire) (1694–1778), *Dialogues philosophiques*,

Tokia išvada yra pakrikusio proto vaisius. Šis protas, trokšdamas emancipacijos nuo Dievo ir Jo Apreiškimo, kartu sugriovė tiltus ir su paprastais prigimtinių tvarkos principais, kuriuos primena atgamtinis dieviškasis Apreiškimas ir patvirtina Bažnyčios Magisteriumas. Revoliucija atskyrė civilinę valdžią nuo Bažnyčios valdžios iš esmės todėl, kad tų, kurie puošėsi filosofų vardu, raštuose ji jau seniai buvo atskyrusi tikėjimą nuo proto. Nenukrypsime nuo temos, jei priminsime, ko apie tai moko Vatikano I Susirinkimas:

Tikėjimas ir protas ne tik niekada negali vienas kitam prieštarauti, bet netgi padeda vienas kitam, nes teisingas protas įrodo tikėjimo pagrindus ir, apšviestas tikėjimo šviesos, vysto dieviškųjų dalykų mokslą, o tikėjimas savo ruožtu išlaisvina protą nuo klaidų, jį apsaugo ir praturtina gausiu pažinimu.¹⁵

Revoliucija kaip tik ir buvo įvykdyta dievo¹⁶ Proto vardu, sudievinto proto, tokio proto, kuris dedasi aukščiausia tiesos ir klaidos, gėrio ir blogio norma.

Natūralizmas, racionalizmas, liberalizmas

Dabar jūs matote, kaip visos šios klaidos susipynusios tarpusavyje: liberalizmas, natūralizmas ir pagaliau racionalizmas yra tik papildomi aspektai to, ką dera vadinti Revoliucija. Ten, kur teisingas protas, apšviestas tikėjimo, mato tik harmoniją ir subordinaciją, sudievinas protas rausia bedugnes ir stato sienas: prigimtis be malonės, materialinis klestėjimas be amžinųjų turtų ieškojimo, civilinė valdžia atskirta nuo bažnytinės valdžios, politika be Dievo ir be Jėzaus Kristaus, žmogaus teisės prieš Dievo teises, pagaliau laisvė be tiesos.

l'A.B.C., 1768, „Ketvirtasis pokalbis: Apie prigimtinių įstatymą ir smalsumą“, cituojama Paul Hazard, ten pat. [Plg. *L'A, B, C, ou Dialogue entre A, B, C*, in: *Ceuvres complètes de Voltaire*, Ed. Louis Moland, Paris 1877–1885, t. 27 – *red. past.*].

¹⁵ Konstitucija *De fide catholica „Dei Filius“*, 1870, Dz. 1799.

¹⁶ Orig. „deivės“, nes prancūzų k. „protas“ yra moteriškos giminės daiktavardis (*la raison*) – *red. past.*

Štai tokioje dvasioje įvyko Revoliucija. Ji buvo ruošiama žmonių protuose jau daugiau kaip du šimtmečius, kaip aš bandžiau jums parodyti, bet tik XVIII amžiaus pabaigoje ji pribrendo ir dėl filosofų, enciklopedistų raštų bei neišsivaizduojamo laisvosios masonerijos aktyvumo¹⁷ atnešė lemtingų vaisių: politinių vaisių, kurie per keletą dešimtmečių prasiskverbė į visą valdančiąją klasę ir ją persunkė.

Laisvoji masonerija, šių klaidų propaguotoja

Kaip konkrečiai ir aiškiai Aukščiausieji Pontifikai smerkė šią veiklą, popiežius Leonas XIII išdėsto jau cituotoje enciklikoje *Quod apostolici* ir dar kartą – 1884 m. rugpjūčio 20 d. išleistoje enciklikoje apie laisvųjų masonų sektą *Humanum genus*:

Mūsų laikais piktadariai, atrodo, yra susivieniję į neišmatuojamą jėgą, skatinant ir padedant daugelyje vietų paplitusiai ir gerai organizuotai draugijai – laisvųjų masonų draugijai.

Budriai rūpindamiesi krikščionijos išganymu, Mūsų pirmtakai greitai atpažino tą svarbiausiąjį priešą, kai jis, išėjęs iš slapto sąmokslų tamsybių, staiga išsiveržė į dienos šviesą.

Tada Leonas XIII pamini popiežius, kurie jau buvo pasmerkę laisvąją masoneriją: Klemensas XII enciklikoje *In eminenti*, išleistoje 1738 m. balandžio 27 d., skyrė laisviesiems masonams ekskomunikos bausmę; Benediktas XIV atnaujino šį pasmerkimą 1751 m. kovo 16 d. enciklikoje *Providas*; Pijus VII savo 1821 m. rugsėjo 13 d. enciklika *Ecclesiam* ypač pasmerkė karbonarus; be to, Leonas XII savo 1826 m. kovo 13 d. apaštaline konstitucija *Quo graviora* atskleidė slaptą draugiją *L'Universitaire*, kuri stengėsi sugadinti jaunimą; Pijus VIII (1829 m. gegužės 24 d. enciklika *Traditi*) ir Pijus IX (1865 m. rugsėjo 25 d. kalba konsistorijoje ir 1864 m. gruodžio 8 d. enciklika *Quanta cura*) kalbėjo ta pačia dvasia.

¹⁷ 1517 m.: Liuterio maištas, kai jis Vitenberge (*Wittenberg*) sudegina popiežiaus bulę; 1717 m.: Didžiosios Londono ložės įsteigimas.

Paskui, apgailestaudamas dėl to, kad valdantieji mažai teatsižvelgė į tokius rimtus įspėjimus, Leonas XIII konstatuoja bauginančius šios sektos pasiekimus:

Tai lėmė, kad per pusantro šimtmečio laisvųjų masonų sekta pasiekė neįtikėtiną pažangą. Pasinaudodama įžūlumu ir klasta, ji įsiveržė į visus socialinės hierarchijos sluoksnius ir moderniose valstybėse pradeda įgauti galią, beveik prilygstančią suverenumui.

Ką jis pasakytų dabar, kai nėra nė vienos vyriausybės¹⁸, kuri nepaklustų masonų ložių dekretams?! Kaip tik dabar masoniška dvasia arba pati masonerija sutelkusi jėgas kyla į puolimą prieš Bažnyčios hierarchiją. Bet prie to aš dar sugrįšiu.

Tad kokia yra ta masoniška dvasia? Štai ji, trumpai išreikšta senatoriaus Gobletto d'Aviello (*Goblet d'Aviello*), Belgijos ložės „Didieji Rytai“ nario, lūpomis, kai jis 1877 m. rugpjūčio 5 d. kalbėjo Briuselio „Filantropiškųjų draugų“ ložei:

Pasakykite neofitams, kad masonerija [...] visų pirma yra populiarinimo ir tobulinimo mokykla, tam tikra laboratorija, derinanti ir įtvirtinanti didžios epochos idėjas, kurios vėliau apčiuopiama ir praktiška forma bus paskleistos profaniškame pasaulyje. Vienu žodžiu, pasakykite jiems, kad mes esame liberalizmo filosofija.

Užteks jums pasakyti, brangūs skaitytojai, kad laisvoji masonerija bus visų temų, kuriomis jums kalbėsiu kituose pokalbiuose, centre, net jei aš ją ne visada įvardysiu.

¹⁸ Neišskiriant net komunistinių šalių, nes komunistų partija yra tikra masoniško tipo draugija. Skirtumas tik toks, kad ji yra visiškai legali ir vieša.